

ATZIŅAS UN SECINĀJUMI PAR CIVILPROCESA KONFERENCES AKTUALITĀTĒM

Tieslietu ministrija sadarbībā ar Latvijas Universitātes (LU) Juridisko fakultāti 2014. gada 5. decembrī rīkoja konferenci par civilprocesa aktuālajiem jautājumiem. Konferences mērķis bija analizēt nozares aktualitātes, diskutēt ar dažādu jomu pārstāvjiem, kuru darbs ikdienā saistīts ar Civilprocesa likuma (CPL) jautājumiem, kā arī apzināt civilprocesuālās tiesību jomas problēmas un iespējamās risinājumus. Šajā rakstā apkopotas konferencē izteiktās atziņas un būtiskākie secinājumi.

Konferenci atklāja Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos Laila Medīna. Konferencē uzstājās civilprocesuālo tiesību praktiķi, LU Juridiskās fakultātes mācībspēki un Tieslietu ministrijas pārstāvji.

Ievadot konferenci, L. Medīna informēja par civilprocesa aktuālajiem jautājumiem, tas ir, par 2014. gada laikā pieņemtajiem grozījumiem CPL, Saeimā izskatīšanā esošajiem likumprojektiem, kā arī par plānotajiem un izstrādes stadijā esošajiem grozījumiem CPL. Viņa norādīja: lai arī 2014. gadā CPL ir ticis grozīts astoņas reizes, tomēr tas ir noticis likumsakarīgi, vairākām dažādos laikos uzsāktām iniciatīvām un reformām sasniedzot to galīgo pieņemšanu un izšķiršanos Saeimā tieši šogad. Piemēram, tas attiecināms uz grozījumiem CPL, kas ievieš pakāpenisku pāreju uz t.s. tīro instanču sistēmu civilīetās, uz grozījumiem, kas papildina civilprocesuālo regulējumu līdz ar Mediācijas likuma un Šķīrējtiesu likuma pieņemšanu, kā arī regulējumu, kas ievieš pagaidu aizsardzību no vardarbības. Šiem jautājumiem paralēli ir pieņemti arī citi grozījumi.

Tomēr kā svarīgu aspektu L. Medīna uzsvēra, ka pie jebkurām izmaiņām civilprocesa regulējumā, kuras neizbēgami būs arī nākotnē, nedrīkst aizmirst par trim pamatvērtībām – sabalansētām pušu tiesībām un pienākumiem, civilprocesa vienotību un regulējuma skaidrību, iespēju saprātīgā termiņā panākt taisnīgu rezultātu.

LU Juridiskās fakultātes dekāna palīgs **Martins Osīs** uzstājās ar referātu par lietas izskatīšanas atlikšanas problēmām un piedāvāja iespējamās risinājumus. Referents, analizējot civilīetu izskatīšanas atlikšanas izpratni, norādīja, ka CPL 23. nodaļā minētie lietas izskatīšanas atlikšanas pamati nav izsmeļoši, jo tie atrodami arī citās likuma nodaļās. Tādējādi tiesai var būt jālemj par lietas izskatīšanas atlikšanu ne tikai CPL 23. nodaļā noteiktajos gadījumos, bet arī tad, kad tiek grozīta prasība, celta vai grozīta pretprasība, kā arī likuma 188. panta gadījumā, kad tiesa jau pēc došanās taisīt spriedumu izlemj atsākt lietas izskatīšanu, un vēl citos gadījumos. Referents piedāvāja saskaņot likumā paredzēto procesuālo tiesību izlietošanas kārtību un tādējādi samazināt iespējas atlikt lietas izskatīšanu, paredzot konkrētākus nosacījumus pretpasības iesniegšanai un

grozīšanai, pierādījumu iesniegšanai, kā arī paredzot plašākas iespējas disciplinēt lietas dalībniekus pierādījumu iesniegšanas procesā, lai noteiktu stingrākus "rāmjus" procesuālo tiesību izlietošanai. Referents piedāvāja arī precizēt CPL 23. nodaļu, tajā ietverot izsmeļošu atlikšanas pamatu uzskaitījumu vai arī to papildinot ar norādi, ka CPL arī citviet paredz lietas izskatīšanas atlikšanas pamatus.

LU Juridiskās fakultātes docente **Daina Ose** uzstājās ar referātu par personas tiesībām uz tiesas pieejamību saīsināto nolēmumu kontekstā. Viņa norādīja, ka ekonomijas principa ietvaros rodas nepieciešamība optimizēt procesuālās darbības, sasniedzot tādu rezultātu, lai saglabātu līdzsvaru starp minēto principu un personas tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Referente uzsvēra, ka Satversmes tiesa ir atzinusi: tiesības uz tiesas pieejamību nav absolūtas tiesības, līdz ar to tās leģitīma mērķa sasniegšanai var samērīgi ierobežot tiktāl, ciktāl šīs tiesības netiek atņemtas pēc būtības.¹ No tiesībām uz tiesas pieejamību izriet ne tikai valsts negatīvais pienākums (pienākums netraucēt personām šo tiesību izmantošanu), bet arī valsts pozitīvais pienākums nodrošināt personām objektīvas iespējas vērsties tiesā tajos gadījumos, ja bez valsts atbalsta personai būtu liegta pieeja tiesai.² D. Ose uzsvēra, ka jau šobrīd CPL pastāv saīsinātie nolēmumi un tie izriet no likumā paredzētajām iespējām pieņemt lēmumu rezolūcijas veidā, kur likumdevējs ir izslēdzis pārsūdzības iespēju. Referentes ieskatā, civilprocesā ir iespējams ieviest saīsināto nolēmumu arī citos gadījumos, jo īpaši vienkāršotos procesos – saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas kārtībā vai arī saistību piespiedu izpildīšanas brīdinājuma kārtībā; kā arī aizmuguriskā sprieduma taisīšanas gadījumā, ja tiesa apmierina prasītāja celto prasību pilnā apjomā. Šo lietu īpatnības pieļauj, ka lietas dalībniekiem nav izšķiroši iepazīties ar tiesas motīviem un aprakstošo daļu, cik būtiski ir zināt pašu lietas rezultātu.

Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos, LU Juridiskās fakultātes docente **Irēna Kucina** informēja par lietu nodošanas regulējuma pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem. Viņa norādīja, ka CPL 32.¹ panta mērķis ir risināt jautājumu par tiesu noslodzes izlīdzināšanu laikā līdz tiesu instanču reformas beigām, tas ir, līdz 2016. gada 31. decembrim, ļaujot lietas, kuru izskatīšana pēc būtības nav

uzsākta, rajona (pilsētas) tiesā vai apgabaltiesā, nodot izskatīšanai citām tā paša vai cita tiesu apgabala tiesām, ja tādejādi iespējams panākt to ātrāku izskatīšanu.

Vienota tiesu izpratne un prakse CPL 32.¹ panta piemērošanā ir būtisks priekšnosacījums normas efektivitātei, procesa dalībnieku interešu un tiesību aizsardzībai, kā arī sabiedrības uzticībai tiesu darbam. I. Kucina uzsvēra, ka personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ir prioritāras salīdzinājumā ar tiesu noslodzes samazināšanu un izlīdzināšanu, kas nevar būt patstāvīgs arguments konkrētas lietas nodošanai citai tiesai. Tiesas priekšsēdētājiem ir jāievēro un jānoskaidro trīs pamatprincipi, lai nodotu lietu citai tiesai lietas ātrākas izskatīšanas nodrošināšanas īstenošanai, tas ir, ja CPL nenoteic speciālu piekritību, lietas izskatīšana pēc būtības nav uzsākta, nododot lietu citai tiesai, var panākt tās ātrāku izskatīšanu.

Tāpat I. Kucina sacīja, ka pēc šī jaunā civilprocesuālā tiesību institūta ieviešanas ir redzams, ka regulējums sasniedz savu mērķi, jo mazinās neizskatīto lietu uzkrājumi un lietu izskatīšanas termiņi Rīgas pilsētas (rajona) administratīvajā teritorijā, kā arī pēc lietu nodošanas citai tiesai lietas tiek izskatītas īsākā termiņā, nekā tās bija nozīmētas pirms nodošanas.

Savukārt Rīgas apgabaltiesas tiesnese **Daiga Vilsone** uzsvēra videokonferenču nozīmi civilprocesā, kas ievērojami var veicināt ātrāku lietas izskatīšanu. Referente videokonferenču izmantošanas jautājumu vērtēja kontekstā ar vienu no būtiskākajiem civilprocesa principiem – tiesībām uz taisnīgu tiesu un lietas izskatīšanu pienācīgā procesā, vērsot uzmanību gan uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas, gan uz Satversmes tiesas praksi. Tāpat referente paskaidroja, ka tiesai ir ierobežotas iespējas noraidīt pušu lūgumu izmantot videokonferenci civilprocesā. Situācijā, kad visas tiesas ir aprīkotas ar videokonferenču izmantošanas iekārtām, šāda atteikuma pamatam jābūt motivētam un pamatotam, un faktiski vienīgais pamats noraidīt lūgumu izmantot videokonferenci var būt no tiesas neatkarīgi iemesli vai objektīvi apstākļi, kas liedz iespēju tehniski vai praktiski nodrošināt videokonferenču iekārtu pieejamību. Turklāt, pieņemot lēmumu par videokonferences īstenošanu procesā, būtiski ir vērtēt tās piemērošanu kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem. Referente vērsa uzmanību, ka civilprocesuālo regulējumu ir iespējams pilnveidot, paredzot skaidrāku tiesu savstarpējo sadarbību videokonferenču izmantošanas gadījumā, bet tas netraucē jau šobrīd izmantot videokonferences, un par to arī jau liecina to lietu skaits, kurās tas praktiski ir noticis.

Zvērināts advokāts, LU Juridiskās fakultātes lektors **Mārcis Krūmiņš** uzstājās ar referātu par lietas dalībnieku tiesību un pienākumu interpretācijas iespējām civilprocesā. Viņš uzsvēra, ka tiesai un pusēm, ievērojot savstarpējo cieņu un godprātīgu rīcību, ir

jāievēro CPL noteiktā formālā lietu vešanas kārtība un tā ir garantija taisnīgam tiesas procesam.

CPL noteiktās lietas dalībnieku tiesības un pienākumi ir visaptveroši. Tiesas pienākums ir atbilstoši likumam spriest taisnīgu tiesu. Pastāvot ļoti plašām lietas dalībnieku tiesībām, rodas iespēja to interpretācijai. Pēc M. Krūmiņa domām, lai tiesa spriestu taisnīgu tiesu, ir būtiski, ka personas, kuras vērsas tiesā, godprātīgi iesniedz tiesā to rīcībā esošos pierādījumus, turklāt gan tiesnesim, gan visiem lietas dalībniekiem ir jābūt iespējai iepazīties ar visiem lietā esošajiem pierādījumiem pirms lietas izskatīšanas pēc būtības. M. Krūmiņš uzskata, ka pierādījumu iesniegšanai CPL ir jāparedz stingrāka kārtība. Šādu pieeju civilajā tiesvedībā referents uzskata par atbilstošu salīdzinājumā ar iespēju ieviest plašākas tiesas tiesības piemērot procesuālās sankcijas par negodprātīgu tiesību izmantošanu vai stiprināt dalībnieku pienākumu tiesai sniegt patiesus paskaidrojumus un pierādījumus.

Zvērināta advokāte un Biznesa augstskolas "Turība" lektore **Dana Rone** norādīja uz atšķirīgu CPL interpretāciju laulības šķiršanas lietās un lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, attiecībā uz pušu personīgu piedalīšanos tiesas sēdē un uz pušu tiesībām izmantot pilnvarotā pārstāvja piedalīšanos tiesas sēdē. Likumdevējs noteic: ja viena no pusēm dzīvo tālu vai cita iemesla dēļ nevar ierasties pēc tiesas uzaicinājuma, tiesa var atzīt par pietiekamu lietas izskatīšanai šīs puses rakstveida paskaidrojumu vai tās pārstāvja piedalīšanos. Referente plašāk analizēja pantos minētos terminus "dzīvo tālu" un "citu iemeslu dēļ" un norādīja, ka šie termini ir plaši un likumā netiek definēti, līdz ar to arī praksē tie tiek interpretēti dažādi. Viņa uzsvēra, ka tikai divu iemeslu dēļ tiesa var (bet tai nav pienākuma) atzīt par pietiekamu lietu izskatīt bez puses klātbūtnes: ir iesniegti puses rakstveida paskaidrojumi vai puses vietā uz lietas izskatīšanu ir ieradies tam speciāli pilnvarots pārstāvis. Referente secina, ka likumdevējs ir uzsvēris – laulības šķiršanas lietās un lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, pušu piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta, jo atšķirībā no citām lietām pušu sniegtajiem paskaidrojumiem un pušu attieksmei šajās lietās, ņemot vērā bērnu intereses, ir izšķiroša nozīme.

Zvērinātu advokātu biroja "Sorainen" zvērināta advokāte un Biznesa augstskolas "Turība" docente **Viktorija Jarkina** analizēja tiesisko regulējumu un praksi lietās par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem. Viņa norādīja, ka tiesvedībā, kas notiek CPL 30.⁴ nodaļas kārtībā, atbildētājs ir kapitālsabiedrība, bet ne tās dalībnieki.³ Līdz ar to atbilstoši pastāvošai tiesu praksei tiesvedībā, kura notiek CPL 30.⁴ nodaļas kārtībā, atbildētājs vienmēr ir kapitālsabiedrība, jo tiek apstrīdēti sabiedrības pārvaldes institūcijas lēmumi, kas neapšaubāmi aizskar sabiedrības tiesības un

pienākumus. Prasītājs ir dalībnieks, valde vai padome, kā arī valdes vai padomes loceklis.

Tomēr neatbildēts ir jautājums: kas šādās lietās var būt līdzatbildētāji un trešās personās? V. Jarkina norādīja, ka šobrīd praksē problēmas rada CPL regulējums un tiesu prakse attiecībā uz tiesvedību savstarpēji saistītos jautājumos, ja daļa jautājumu ir pakļauti ekskluzīvai kompetencei Jelgavas tiesai saskaņā ar CPL 30.⁴ nodaļu. Referente arī izteica viedokli, ka Komerclikuma 217. panta pirmajā daļā noteiktais termiņš spēkā esošā redakcijā būtiski ierobežo tiesības uz efektīvu aizsardzību dalībniekam, kuram bija prettiesīgi liegts piedalīties dalībnieku sapulcē, kā arī nav saprotami mehānismi procesuālā termiņa atjaunošanai.

Administratoru asociācijas valdes priekšsēdētājs, sertificēts maksātnespējas procesa administrators un zvērināts advokāts **Olavs Cers** vērsa uzmanību uz vairākām CPL nepilnībām maksātnespējas procesu regulējumā. Referents kā trūkumu uzsvēra, ka juridiskas personas maksātnespējas lietas izskatīšanā administrators netiek pieaicināts uz tiesas sēdi, kurā tiek izskatīts maksātnespējas pieteikums, līdz ar to tiesai nav iespējams iegūt neitrālas personas viedokli par maksātnespējas procesa pieteikumu vai juridiskās personas mantisko stāvokli. Tiesai jāvadās tikai no maksātnespējas procesa pieteikuma, kā arī parādnieka iebildumiem un pierādījumiem. O. Cers uzsvēra, ka šobrīd spēkā esošais regulējums neuzliek par pienākumu tiesai veikt "bilances testu" (parādsaistības pārsniedz aktīvus) un pastāv iespēja pieteikuma iesniedzējam vai parādniekam maldināt tiesu par faktisko parādnieka mantisko stāvokli.⁴

Attiecībā uz fiziskas personas maksātnespējas lietām viņš norādīja, ka no 2015. gada 1. janvāra radīsies neskaidrības, piemērojot 2014. gada 25. septembra grozījumus Maksātnespējas likumā, jo joprojām nav pieņemti attiecīgi grozījumi CPL. Ar grozījumiem Maksātnespējas likumā ir ieviesta ģimenes maksātnespēja – kas paredz, ka fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu var iesniegt parādnieks kopā ar laulāto vai personu, ar kuru sastāv radniecībā vai svainībā līdz otrajai pakāpei. Neskaidrības varētu rasties attiecībā uz CPL 363.²³ panta otrās daļas un CPL 133. panta piemērošanu, kā arī par valsts nodevas apmēru un maksātnespējas procesa depozītu – vai valsts nodeva un maksātnespējas procesa depozīts maksājams atbilstoši pieteicēju skaitam. Referents arī uzsvēra, ka nolēmumu pārsūdzības iespējas maksātnespējas procesa lietās un tiesiskās aizsardzības lietās nodrošinātu konsekvēntāku prakses veidošanu, novērstu "sāpīgas" kļūdas maksātnespējas pasludināšanā, kā arī veicinātu sabiedrības uzticēšanos lietu izskatīšanai tiesās.

Zvērināta advokāta palīgs un vecākais jurists **Rihards Niedra** akcentēja vienu no aktuālākajiem starptautiskā civilprocesa jautājumiem. Ar 2015. gada

10. janvāri Eiropas Savienības dalībvalstīs tiks uzsākta Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra regulas (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi civillietās un komercietās piemērošana. Tādējādi līdz šim spēkā esošā Padomes 2000. gada 22. decembra Regula (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi civillietās un komercietās zaudēs spēku. Būtiskākās izmaiņas skars vienā dalībvalstī pieņemta sprieduma ātrāku apriti citā dalībvalstī, kurā to varēs uzreiz nodot izpildei bez eksekvatūras pasludināšanas. Tāpat referents vērsa uzmanību uz to, ka jaunais regulējums piešķirs prioritāti tai tiesai, par kuru puses vienojušās, kā arī pusēm būs iespēja apturēt tiesvedību, kamēr lietu izskata trešajā valstī.

Zvērināts advokāts un LU pasniedzējs **Jānis Lapsa** referēja par problemātiskajiem aspektiem jautājumā par ieviešanu nekustamā īpašuma valdījumā. Referents akcentēja civilprocesā neskaidro jautājumu attiecībā uz to izliekamo personu loku, kas dzīvo vai atrodas nekustamā īpašuma valdījumā, bet faktiski nav ne parādnieki, ne viņa ģimenes locekļi. Tāpat tika akcentēts, ka pašreizējais tiesiskais regulējums skaidri nenoteic ieviešanas valdījumā objektu, proti, vai tās ir tikai telpas vai jebkāds nekustamais īpašums, t.sk. zeme.

Referenta ieskatā, praksē problēmsituācijas var raisīt arī ieviešana valdījumā īpašuma domājamās daļās vai bezmantinieku mantas gadījumā. Tika vēستا uzmanība arī uz dzīvojamās telpas īrnieku, kurš ir tikai telpas faktiskais, nevis tiesiskais valdītājs, līdz ar to pie ieviešanas nekustamā īpašuma valdījumā īrnieks nav tiesīgs iesniegt sūdzību tiesā. Vienlaikus referents arī secināja, ka īrnieka tiesības nevar tik skartas ar ieviešanu valdījumā, ņemot vērā, ka ieguvējam ir saistošs iepriekšējā īpašnieka noslēgtais īres līgums. Referents arī aicināja tiesību normu piemērotājus izvērtēt normatīvo aktu vienveidīgas interpretācijas un efektīvākas piemērošanas iespējas.

Nobeigumā organizatori pateicas lektoriem, kas piedalījās konferencē un dalījās savā pieredzē un secinājumos! Tāpat Tieslietu ministrija izsaka pateicību arī LU Juridiskajai fakultātei par sadarbību konferences organizēšanā un žurnālam "Jurista Vārds" par atbalstu konferences popularizēšanā.

Konferences videoieraksts ir pieejams LU Juridiskās fakultātes YouTube kanālā – www.youtube.com/user/LUJuridiskaFakultate, bet referentu prezentācijas ir ievietotas Tieslietu ministrijas mājaslapā – www.tm.gov.lv.

Maija Glazjeva,

Tieslietu ministrijas Civiltiesību departamenta
Starptautisko un procesuālo tiesību nodaļas juriskonsulte

¹ Satversmes tiesa, 17.05.2010., lieta Nr. 2009-93-01, 12. punkts.

² Satversmes tiesa, 09.05.2008., lieta Nr. 2007-24-01, 11. punkts.

⁴ Augstākās tiesas Civiltiesību departamenta 2014. gada 4. septembra lēmums lietā Nr. SKC-2775/2014.

⁵ SIA "Palink" maksātnespējas lieta, Augstākās tiesas Senāta 07.03.2017. lēmums lietā Nr. SPC-25/2012.